

se vůbec ostatně redukuje veškerá ekonomie: efekt výrobních prostředků, růst obyvatelstva, kvalifikace pracovních sil atd., a zvláště pak přírodní podmínky a přírodní bohatství. Novozámský v této souvislosti podtrhuje elementární význam přírodního bohatství a pokládá je za přirozený základ společenské dělby práce v národním a v mezinárodním měřítku. Je to skutečně meritorií otázka mezinárodní dělby práce. Vězí tu klíč k řešení rozporu mezi samou spotřebovaných surovin a mezi tím množstvím surovin, které jednotlivé země skutečně produkují, Mezinárodní dělba práce tento rozpor postupně překonává, zásadně jej však neodstraňuje. Takto asi můžeme shrnout myšlenkové jádro a zorný úhel, z něhož Novozámský vychází a posuzuje pak všechny další podmínky vyrovnávání ekonomické úrovně, nevyjímaje ani ty, které shrnuje v kapitole o vnitřních faktorech, určujících tempo ekonomického rozvoje v zemích s nižší hospodářskou úrovní. Mezi tyto činitele řadí zdroje pracovních sil a jejich kvalifikaci, strukturální změny v národním hospodářství, dále podíl fondu akumulace na tvorbě národního důchodu a konečně i možnosti zvyšování intenzity zemědělské výroby. Je škoda, že tato kapitola knihy není dostatečně proporčně vyvážená. Autor v předmluvě sám říká, že k podrobnějším rozborům neměl k dispozici dostatek údajů. Chybí tu např. statistické údaje o kvalifikaci pracovních sil a nedokresleny zůstávají i perspektivy procesu vyrovnávání ekonomického rozvoje do roku 1980. Tím se v jisté míře zúžil výklad vlivu základních výrobních fondů, technického rozvoje a produktivity práce, koncentrace výroby, specializace výroby uvnitř národních hospodářství i surovinové základny apod.

Myšlenkově velmi podnětná je kapitola o vnějších faktorech, které ovlivňují tempo rozvoje zemí s nižší ekonomickou úrovní. Mnohé úvahy a náměty zasahují do oblasti opatření hospodářskopolitických, které se snaží autor ekonomicky objasnit a zdůvodnit. Pozornost zasluhují zvláště úvahy o vlivu mezinárodní socialistické dělby práce na tempo ekonomického rozvoje, problémy změn struktury zahraničního obchodu, dále otázka mezinárodní specializace i vědeckotechnické spolupráce. Nově jsou pak zpracovány úvahy o možnostech případného rozdělování částí nově vytvořené hodnoty v mezinárodním měřítku nebo pasáž o mezinárodních úvěrech a koordinaci národohospodářských plánů a také o budoucím společném plánování všech zemí RVHP.

Závěrečná, pátá kapitola, v níž se autor snažil nastínit dosavadní průběh vyrovnávání ekonomické úrovně evropských socialistických zemí, je co do rozsahu nejtěplejší (čítá pouze osm stran). Svě úvahy tu Novozámský opírá hlavně o přibližné odhady tempa růstu národního důchodu, vzaté z propočtu a se srovnáním růstu národního důchodu v ČSSR, v Rumunsku a v Bulharsku. Vyplyvá z nich, že ještě ani v roce 1980 nedojde mezi socialistickými zeměmi k vyrovnání objemu průmyslové výroby připadající na jednoho obyvatele, a že tedy budou existovat značné rozdíly v jejich ekonomické úrovni vůbec. Dovětek o víceméně současném přechodu všech socialistických zemí ke komunismu v průběhu jedné historické epochy je nicméně nevýznamný a žádné podstatné souvislosti neobjasňuje ani nepřináší.

To ovšem nesnižuje celkovou hodnotu knihy. Novozámského ekonomická studie o vyrovnávání ekonomické úrovně evropských socialistických zemí má nepochybně značně vysokou úroveň. Je to samostatná, vědecky podložená úvaha, která zpracovává velmi aktuální problematiku marxistické teorie ekonomického rozvoje. Kniha přináší také celou řadu živých námětů s velkým praktickým dosahem a svými teoretickými postřehy přispívá i k rozvoji marxistického ekonomického myšlení vůbec. Je psána věcným a střídavým tónem, je zajímavá a průkazná, je to knížka výrazně se lišící od někdejších „repetitorií“ konvenčních pravd, které v ekonomické literatuře ještě před několika lety u nás převládaly. Proto je účelné Novozámského knížku číst a studovat.

Zdeněk Kirš

Z činnosti sociologického oddělení katedry dialektického a historického materialismu brněnské university.

Bylo přirozené, že v době, kdy se u nás začala obnovovat práce v oboru sociologie, nezůstala stranou tohoto obrodného procesu ani brněnská universita. Vždyť právě na ní, na její filosofické fakultě, byla v minulosti sociologie významným oborem a brněnská sociologická škola, reprezentovaná především jmény profesorů Arnošta I. Bláhy a Emanuela Chalupného, byla svými pracemi známá i v zahraničních sociologických kruzích. Přitom se na sociologické práci v Brně, kde vycházela známá „Sociologická revue“, podílela v předválečné době řada marxistických teoretiků. Stačí připomenout profesora Ludvíka Svobodu, který v Bláhově Sociologické revui řídil hlídku „Teorie socialismu“, Bedřicha Václavka, který v ní publikoval

články z oboru sociologie umění, komunistu *Bruno Zwickera*, asistenta sociologického semináře atd. Podrobněji je významná účast marxistických sociologů v Sociologické revui rozváděna v článku „Sociologické dílo Arnošta Bláhy“ v *Rovnosti* ze dne 30. července 1964, napsaném u příležitosti nedožitých osmdesátých pátých narozenin předního českého marxistického sociologa *Juliána Obrdlika* a *Janem Macků* (zkratky J. O. + J. M.).

Po XX. sjezdu KSSS se proto začalo i na filosofické fakultě znovu diskutovat o obnově práce na úseku sociologie. Již v dubnu 1958 — tedy dříve, než na většině jiných vysokých škol v ČSSR (jak vyplývá i z článku *Jána Pašiaka*, *Problémy rozvoje marxistické sociologie, Otázky marxistické filosofie*, 1964, 3) — se ustavila na katedře dialektického a historického materialismu při brněnské univerzitě skupina soudruhů, která začala studovat teorii a metodologie sociologických výzkumů. Její tehdejší činnost zaznamenal *Valter Smrčka* v příspěvku „Příprava sociologického průzkumu na katedře dialektického a historického materialismu“, *Sborník prací filosofické fakulty brněnské university*, G 3, 1959, str. 116 a n. V této době se členové katedry, kteří se začali zabývat sociologií mohli opřít — kromě naší starší a zahraniční literatury — již i o některé konkrétní výsledky, které při průzkumu sociologie venkova získal kolektiv docenta *Taubera*, který se od roku 1953 v rámci oddělení pro historii a kulturu vesnice při Zemědělské akad. věd v Praze zabýval průzkumem několika vesnic v Čechách. Sociologická činnost na brněnské univerzitě — podobně jako na jiných vysokých školách — zůstávala v této době prakticky jen v oblasti studia jednotlivců a zejména diskusí o vztahu historického materialismu a sociologie.

Větší oživení zájmu o sociologii nastalo u nás až v šedesátých letech. V této době byly již uskutečňovány i dílčí průzkumy, které — kromě prvních zkušeností — přinesly i některé zajímavé výsledky. (Srovnej např. *Dr. Josef Solář*, *Světový názor dnešního studenta, Věda a život* 1961, č. 7, str. 411 a d.) Zájem a potřeba sociologických výzkumů vedly k tomu, že se při katedře vytvořilo sociologické oddělení (oficiálně schválené vědeckou radou university od 1. ledna 1964).

V sociologickém oddělení katedry dialektického a historického materialismu pracovali jednak interní členové katedry *dr. Josef Solář*, CSc., *dr. Miroslav Ovesný*, *dr. Hanuš Steiner*, CSc., *Walter Smrčka*, CSc., a docent *dr. Jan Macků*, jednak externě bývalí asistenti sociologického semináře profesora Bláhy *dr. Mojmir Hájek* (od 1. ledna 1965 interní člen), *dr. Juliána Obrdliková* a profesor *JUDr. Jaromír Blažke*. Ve školním roce 1964–65, po odchodu soudruhů *Soláře* a *Ovesného* na roční kurs sociologie při Vysoké škole stranické v Praze, vedl oddělení *Jan Macků*.

Činnost oddělení se zaměřila především k zajištění podmínek studia sociologie vlastních členů (opatrováním literatury, diskusemi o základních otázkách marxistické sociologie, účasti na sociologických konferencích, např. v Hrazanech u Prahy atd.), v druhé řadě pak na šíření znalostí z oboru sociologie a metod, procedur a technik sociologických výzkumů. Oddělení zajistilo např. kursy sociologie pro vedoucí pracovníky v některých brněnských závodech (např. v Závodech *Jana Švermy* a v První brněnské strojírně) a pro osvětové pracovníky (např. pro metodiky Brněnské lid. univ.). Protože bylo potřebné odstranit ve veřejnosti některé nesprávné názory na sociologii, které se rozšířily v době kultu osobnosti, napsali členové oddělení seriál populárně vědeckých informativních článků o sociologii pro krajský deník *Rovnost*, který vycházel po dobu dvou měsíců každou neděli, počínaje 17. květnem 1964. Seriál byli příznivě hodnocen v jiném tisku (např. v *Literárních novinách*, 7. XI. 1964).

Významným úspěchem oddělení sociologie bylo zahájení výuky sociologie pro posluchače filosofické fakulty. V zimním semestru školního roku 1964–1965 byla uskutečněna fakultativní přednáška Úvod do sociologie. Po 15 letech to byla opět první přednáška z tohoto oboru na filosofické fakultě. Přednášeli docent *dr. Jan Macků* a *dr. Mojmir Hájek*. Současně byl pro posluchače IV. a V. ročníku oboru filosofie zahájen diplomový seminář, který byl po dohodě s katedrou dějin filosofie zaměřen ke studiu historie české sociologie.

Členové sociologického oddělení spolu s vedením katedry dialektického a historického materialismu věnovali velké úsilí zvláště k vytvoření vhodných podmínek pro práci samostatné katedry sociologie, která má být zřízena podle rozhodnutí vědecké rady filosofické fakulty a vědecké rady university za souhlasu a podpory ministerstva školství a kultury v kalendářním roce 1965. Cílem je zajistit již ve školním roce 1965–1966 řádnou výuku sociologie jako jednoho z volitelných oborů studia na filosofické fakultě.

Jan Macků